

ÉLETTÖRTÉNETEM

Őseim a bukovinai Andrásfalváról települtek 1883-ban Hertelendyfalvára. Apám, Varga József napszámosként kereste mindennapi kenyerét, öt gyermeket nevelt fel. Anyám, Fehér Anna tisztességre, pontosságra, alázatra tanított bennünket. Én a család ötödik gyermekeként 1936. február 14-én Hertelendyfalván láttam meg a napvilágot. Az általános iskola négy osztályát Hertelendyfalván, a gimnázium négy osztályát Pancsován, a tanítóképző első osztályát Szabadkán fejeztem be.

A szülői ház kicsi, de takaros volt. Fehérre meszelt szoba, konyha, kamra. Egy kis udvar és kert, amelyben sok virág pompázott. Tisztaszoba nem volt, de az ágyakon a használatban lévő gyönyörű párnák, lepedők hímeztek voltak. Édesanyám ügyes kezű varrónő, mondhatnám, híres varrónő volt, mert még ma is emlegetik az idősök. A házban található kézimunkákat ő hímezte, szőtte nagy türelemmel és pontossággal. Nővéreim is kézimunkáztak, nemcsak a maguk örömeire, hanem rendelésre, mások részére is hímeztek. A református egyház keretében már 1933-ban tanfolyam indult ifjú Thomka Károlyné, Viktória tiszteletes asszony vezetésével.

Annak idején a nővéreim is – mint sokan mások – bedolgoztak a belgrádi népművészeti boltokba. Télen, ahogy a többi házaknál, nálunk is felállították a szövőszéket. Ezen szőtték a törülközőket, a lepedőket, a takargatókat, amit utána kihímeztek.

A háború megváltoztatta az élet megszokott rendjét, nem volt len és gyapot, így alapanyag hiányában nem szőttek, hanem inkább hímeztek, varrtak. Később kender alapanyaggal padlóporócokat szőttek. Ebbe már én is belesegítettem. Egyszerűbb volt szőni a szalmazsákokat (derékaljat), a zsákokat és a tarisznyát.

Gyermekkoromban a kenderfeldolgozás folyamatának egy-egy részét közelről figyelhettem, nagy élmény volt számomra a kenderáztatás. Nekünk nem volt szántóföldünk, de édesanyám testvére – a mi nagynénénk – módosabb családba ment férjhez, és így nekik besegítettünk a nagyobb munkákba: a dinnyeörzésbe, az aratásba, a krumpli felszedésébe.

A kenderáztatás a Kicsi-Dunán történt. Önfeledten tapostuk a kender szétoldott kévéit a vízben. Néha lecsúsztunk róla a víz alá. Utána jött a „napon száradás”. Váltóruhánk nem volt, meg kellett becsülnünk azt, amink volt... Akkor még nem gondolkoztam arról, hogy milyen hasznos munkát végzek. A kifehéredés után jött a száradás, kévébe szedtük, felállítottuk a kendert, és

vártuk a száradást. Hazaszállítás után következett a törés, a „léhelés” (léhézés), a fésülés, a fonás.

Abban az időben, mikor nem lehetett vásznat szőni, több családban a szőttes lepedőből, az abroszból varrtak alsóneműt és „felvevő ruhát”. A háziipar kiszorult sok család életéből, így a miénkől is.

Az általános iskola negyedik osztálya után Pancsovára jártam be a gimnáziumba. A harmadik gimnáziumi osztály befejezése után, a nyári szünidőben cséplőgépnél dolgoztam. Négy éven át így ment ez. Mikor a szabadkai tanítóképzőben, az 1952–53-as iskolaévben dolgozatot kellett írni arról, hogy hogyan töltöm a nyári vakációt, olyan érzés fogott el, hogy én ezt nem fogom megírni! Gyerekésszel szégyelltem, hogy sem hegyekben, sem tengeren nem nyaraltam, de kénytelen voltam leírni az én nyári „szórakozásom”. Nem kívánom senkinek azt az érzést, amit én azon az éjszakán átéltem az intézet 34-es szobájában! Azon gondolkoztam, mi lesz holnap, a javítás idején. Másnap az első óra utáni szünetben a negyedik osztály tanulói érdeklődtek Varga Mária felől. Barátnőim bemutattak, s nem győztem fogadni a gratulációkat. A magyartanár, Balázs Piri Aladár felolvasta nekik az én dolgozatom. A tanár úr kérdésére: „hol olvastam?”, „hol hallottam?” – bevallottam, hogy minden évben így vakációzom.

A félbeszakított tanítói pálya után, 1953-ban minden alkalmat kihasználtam arra, hogy hasznos dolgot tegyek. Kocsis Márta tiszteletes asszony a téli napokon megtanított a székely varrásra, könnyjelzőket készítettünk külmisszióra, úrasztalterítőt a templomba. Így kezdtem hímezni. Minden vászondarabot kihímeztem, ami a házban a kezembe akadt. Őseim népművészete kincs lett számomra. Szerencsére a tehetség és a szorgalom úgy társult, hogyha már a tanítói pályám nem sikerült, a művelődés terén magamra találtam.

Az ötvenes évek végétől kezdve Hertelendyfalván élénk művelődési élet zajlott. 1961-ben az Ady Endre nevét viselő helyi művelődési egyesületben a régi szokásokhoz híven guzsalyos esteket rendeztünk. Régen házaknál gyűltek össze a rokonok és a barátok munkaalkalmak és szórakozás céljából. A nők kézimunkáztak, fontak, hímeztek, kötöttek, a férfiak kártyáztak, alkalmanként szépirodalmat olvasott fel valaki. Az összejöveteleken főtt mézes búzát vagy kukoricát fogyasztottak. Ma már nem hozható vissza a régi szokás, de mi azért megpróbáltuk feleleveníteni hagyományainkat. Hetente egyszer találkoztunk, min-

den alkalomra két-két tagunk készített valamit, például pékkiflit, mákos rétest, tepertős pogácsát, hájas kiflit, teát, kávét stb.

Én is tevékenyen részt vettem művelődési egyesületünk munkájában, és ebben az évben a népművészeti csoport vezetője lettem. Olyan határozat született, hogy a fellelhető andrásfalvi mintákból albumot kell készítenünk. Tanfolyamot szerveztünk. A csoport tíz asszonnal indult, majd harminc-negyvenre nőtt a létszám. Kézimunkáz-

tunk, népdalokat énekeltünk. Később annyira felfszaporodott a tagok száma, hogy kicsinek bizonyult a terem. A tél folyamán elkészült néhány szép munka, de az album nem készült el, mivel nem volt megfelelő textília és hímzőfonal.

Reményeinken felüli sikerrel járt a kiállítás. Talán ezzel mentettük meg az elmúlástól azt a kevés dolgot, ami hajszálgyökéreként ápolva kiterébélyesedett nemcsak a mi falunkban, hanem a környező falvakra is. Az újságok hetekig írtak a

Az első népművészeti kiállítás. Hertelendyfalva, 1964.

megmozdulásról. Látogatók jöttek a távolabbi városokból is. Sok biztatást kaptam a további munkához, még az Adria partjáról, Zelenikáról is érkezett levél Magyar Adorján erdélyi származású úrtól.

A hagyományápolásban mindenki részt vállalt, egyesületi tagjaink régi szőtteseket és varrottásokat hoztak magukkal, s közösen terveztük az új darabokat. A csoport irányításakor célul tűztem ki, hogy közkinccsé tegyük a féltve őrzött, fiókok mélyéről előkerült darabokat, s az eredeti színekhez és az eredeti motívumokhoz ragaszkodva

élesszük újjá, majd úgy élteszük tovább. Újságírók cikkeztek a csoportról. Én naplót vezettem, jegyeztem az érdeklődők névsorát.

Az első kiállítás bemutatása után sorozatban jött a többi. A tulajdonosok ekkor már szívesen adták féltve őrzött kincseiket. Szorgalmas gyűjtögetés, tanfolyamok megszervezése, nevelőmunka, kiállítások megszervezése töltik ki ezt az időszakot. Az egyesület felavatása és névváltoztatása alkalmából, 1969 novemberében, amikor egyesületünk felvette a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület nevet, nagyszabású kiállí-

18. oldal MAGYAR SZÓ Vasárnap, 1969. nov. 23.

Már az ablakokat üvegezik a művelődési otthon épülő nagytermén. Akad munka még így is bőven, de emiatt kell, el fog készülni. S november 29-én lesz a néző elő ünnepség is — az ott-hont Tamási Áronról nevezik el.

Vojlovica készülődik

VOJLOVICA NEPE MEGMOZDULT, s megmozdította Dél-Dánát népet is. Könyv nap máis ebben a Pencova melletti faluban összegyűlnek a vidék lakói, hogy egymásmellette — a falán maguknak is — bemutassák kultúrájuk élecskijegyzét. Lehet, hogy ez az ünnepség nem lesz olyan színpompás, mint mondjuk a gombosi Gyöngyösbokréta, de biztosan van, hogy épp ez a találkozó fogja megadni a lendületet, a kedvet a további munkához.

Vojlovica lakói minden lehetőséget igyekeznek kihasználni, hogy a találkozó emlékeztető esemény legyen. Ezzel a nappalá téve dolgoznak a művelődési otthon új nagytermén, ha török, ha székely, abban kell megvárni a szemet. Mindenki hozzájárulást adja, k pénzesdobányban, ki munkában, ki javarozásban. S kéz is lesz, méri kéz kell hogy legyen.

S nemcsak népi dísceket mutatnak majd be ezen a szemlén, hanem szecessziókat, monológokat s a népművészet sok-sok remekét is. Látni lehet majd a híres írórt jóját, sok szép varrottást, már-már elfelejtett erdélyi motívumokat...

Ezzel a népeikkel a Vojlovicán tapasztalt készülődést szeretnék bemutatni...

Székely motívumokkal díszített gyöngyű varrottas. Néhány darab a század elejáról való, a többi mostanában hímesték a régi minták alapján. Ezek a terítők a vojlovicai református templomban vannak

Hímzett kokárdákat készítenek a találkozóra, minden kedves vendégnek jut belőlük. Kemény Mária és Máté Erzsébet még vasárnap is dolgoztak, hogy időreben elkészüljön a több száz kokárda

Kocsis Antalékndi láttuk ezeket a jól megőrzött darabokat. Az első kép burkovinai székely szoborjóról ábrázol, a második régi kővet, kenyérfőzősarkot, kész írórtól tengeren. A vojlovicai szemle látogatói ezeket is megtekinthetik majd

Vojlovica készülődik. Magyar Szó, XXVI. évf. (1969) 324. (8078.) szám. 18. p.

tást rendeztünk. Esett a hó, és mi a bölcsőt tele-
raktuk, s húztuk, mint a szánkót... Elődeink élet-
módjáról, szokásairól szerzett tudásunkat így gaz-
dagítottuk. Ekkor már sok biztatást kaptunk. A
dicsérő szavak erőt adtak munkánkhoz. Az újság-
írók és az Újvidéki Televízió adása által szétröp-
pent a hír a székelyvarrottas-csoportról. Éreztük,
hogy nem volt hiábavaló a fáradozásunk. Nagy

tömegeket mozgattunk meg minden kiállítás meg-
szervezésénél. Az anyag begyűjtésében egyaránt
részt vettek a fiatalok és az idősek. Kellett is, mi-
vel a 30-40 kispárna, lepedők, abroszok, ágy, szal-
mazsák helyszínre való szállítása háton cipelve
nem volt könnyű!

1969 novemberétől népművészeti csoportunk
a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egye-

Az 1970–1971-es év folyamán a hertelendyfalvi Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület ablakaira 20 m drapériát készítettek a tanfolyam résztvevői.

Még az elnök is szeretne volna megtanulni a hímzést. A képen balról jobbra id. Kemény Lajosné, Varga Sándor és Máté Erzsébet. Az ünnepi asztalterítő ajándék az utókor részére. Hertelendyfalva, 1971.

sület keretében működött. 1970-ben a helyi általános iskolában újabb lehetőség nyílt a hagyományápolásra. A kislányoknak a székely varrottas készítését tanítottuk hetente egyszer, órák után segítő munkatársaimmal együtt. Nagy lelkesedéssel és kitartó munkával 37 tanulóban ébresztettük fel a hagyományápolás fontosságának tudatát, később bejártak ők is az egyesületbe. Az iskolai táncsoport székely hímezéses szoknyákat készített. Sokan a családtagjaikat is bevonták e nemes munkába. Egyeseknél hosszabb, másoknál rövidebb időbe tellett, mire kezükben a tűt helyes irányba tereltük. A csoport irányításakor célul tűztem ki, hogy közkinccsé tegyék a féltve őrzött darabokat, s az eredetiek mintájához ragaszkodva éltsük azokat tovább.

Ebben az időben mindenki dolgozott az egyesületben, az iskolában vagy otthon. Ezek a kislányok a szülők segítségével húsz méter drapériát készítettek vaskapcsos mintával a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület részére.

Később varrottastanfolyamokat indítottunk a környező településeken is. Vezetésem alatt Székelykevéen harmincnégy, Torontálvásárhelyen húsz, Ürményházán tizennyolc kislány járt a tanfolyamra, de mindig bővült a lelkes sereg, ők már nem csak ujjakkal, hanem szívükkel is tovább éltették a ritka szépségű motívumokat.

Az időseket látogattam, kérdezgettem, s a szívek is kinyíltak, nemcsak a ládafiókok. Sokan elpanaszolták, hogy fiatal hozzátartozóik nem becsülik eléggé, kopott, elnyűtt rongyoknak nézik ezeket az értékes dolgokat. Én ámulva néztem minden darabját ezeknek a generációk sorát ki-

szolgáló tárgyakkal. Néhányan egy-két régi varrottast ajándékoztak, mások meg csak annyit kértek, hogy vigyázzam meg, mert nincs kire hagyniuk, a többit felvásároltam. Volt, aki arra panaszkodott, hogy bizony nehéz mosni és rendben tartani. Ilyenkor cserevásárt kínáltam fel, így napról napra gyarapodott a gyűjteményem. Eleinte csak újravarrtam a mintákat, majd később le is rajzoltam. Nemrég egy szöttes párnavégre bukkantam, amit a napokban szintén lerajzoltam.

A lepedőkön, párnákon, egyszerűen a lakástextílián kívül a népviseleti darabok sorsát is szívügyemnek tartottam. Sokakat meggyőztem, hogy nem kell a halottal minden eredeti viseleti darabot eltemetni, így a derekbundát, a szedett inget sem.

A Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesületben gazdag kulturális élet folyt.

Én személy szerint az előadások előkészítéskor a népszínművek sűgását is vállaltam. Éjjeleket töltöttem a színdarabok szövegének másolásával. Az olvasópróbákat a kisteremben tartottuk. Nem volt pénzünk szénre, fára. Mégis megtaláltuk a megoldást: minden szereplő hozott magával tűzrevalót a próbákra, így melegedtünk. Olyan fiatalok is vállaltak szerepet, akik nehezen beszélték a magyar nyelvet, mégis versenyeztek a szerepeikért. Telt ház volt mindig. Fáradozásukat egy-egy előadás alkalmával a falu lakosságának tömeges megmozdulása hálálta meg. A fellépésekkor szokásaink, dalaink, viseletünk továbbéltetőivé váltunk. A szereplők szókinccse gyarapodott, bátrabbak lettek. Fontos cél volt az idősektől tanulni, a fiatalokra továbbörökíteni a hagyományokat. Férjem és fiam, Lajos is szép si-

A teremben 20–25 kislány. Kezükből kisebb-nagyobb szöttes. Valamennyin változatos minták, dupla keresztöltés, kék-piros, piros-fekete színű gazdag hímezés.

A vajlovciai Testvériség-Egység iskola kézimunka-csoportjának vendége vagyok. Könyvjelzők, párnák, terítők, de divatos ruhák, mellények is kerülnek ki a pajtások keze alól.

— Az iskola kézimunkacsoportjával egy éve kezdtek meg a munkát a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület keretében — mondja a csoport vezetője, **Kemény Lajosné** — a pajtásoknak: **Mariska néni**. — Az egyesületben 1963 óta működik a kézimunkacsoport, s hogy népi hagyományaink ne menjenek veszendőbe, elhatároztuk, hogy iskolásainkat is bevonjuk a munkába. Székely elődeink valamikor Andráshalváról települtek erre a vidékre. Magukkal hozták jellegzetes öltözéküket, beszédeiket, dalukat, meséiket — hímezéseket is. Ezeket szeretnénk megőrizni, lakásunkat, de divatos ruháinkat is díszíteni velük.

Mária néni a Művelődési Egyesületben a népművészeti csoport vezetője. A pajtások lélegzetvisszafogva figyelik magyarázatát. A szép munkához fel-tétlen figyelemre van szükség, mert a mintákat papírrajzról számolják, s ha egy öltést elvethetnek, hiábavaló a fáradság, igyekezet.

— Kézimunkacsoportunknak 45 tagja van — meséli **Györfi Vera**. — Az első csoportösszejevetelen csak nyolcan voltunk, majd óráról órára nőtt a résztvevők száma. Most már a szerbhorvát

TÜNDEÉRÜJJAK

és a szlovák pajtások is szívesen járnak közénk.

— En csak később kezdtem meg a munkát — kapcsolódik a beszélgetésbe **Peninger Mária** —, akkor, amikor a szomszéd kislány megmutatta kész dolgait. Nekem is megtetszett a szép, hímezett párna és terítő. Az első órán Mariska nénitől egy kis anyagot kaptam, azon tanultam meg az öltéseket, aztán a sorhímzést, majd a mintát.

Szemem nem tud betelni a gazdag hímezéssel. Hány tűszúrás, munkával eltöltött óra kel hozzá, míg egy párna elkészül. No, és természetesen pénz is, fonalra, anyagra.

— A fonalat és az anyagot az egyesülettől kapjuk — magyarázza **Biszak Erzsébet**. — A munkát mi adjuk. A kézimunkákat aztán az egyesületnek adjuk. Kiállítják, eladják őket. Az eladott kézimunkák árán új anyagot vásárolnak, és megjutalmaznak bennünket is.

A népművészeti csoport és a szorgalmasan kézimunkázó pajtások nemcsak így dolgoznak, hanem számon tartják, hol, melyik házban van egy-egy régi tányér, faragott bútordarab, régi szöttes, népviseleti ruha. Nyilvántartást vezetnek ezekről az értékes népművészeti tárgyokról, hogy utódaik is megismerjék a múltat, megőrizzék, ne hagyják veszendőbe menni azt, ami régen is szép és értékes volt.

GELLÉR Judit

Látogatásban a vajlovciai iskola kézimunka-csoportjánál

Batról jobbra: Kovács Ilonka, Mariska néni, Király Gizella és Györfi Gyöngyi

Gellér Judit: Tündérujjak. Jó Pajtás, XXVII. évf. (1973)

Id. Keményné és Fehér György budapesti filmrendező a „guzsalyos” népművészeti csoport munkájának filmzése alkalmából. Hertelendyfalva, 1974.

Nagy Józsefné a szövézés bemutatásakor Fehér György filmjének forgatásán. Hertelendyfalva, 1974.

Székelyes vetett ág. Hertelendyfalva, 1974.

Szőttés párnavégek, lepedők. Hertelendyfalva, 1974.

kerrel szerepeltek a fellépések alkalmával. Mindez igazolja, hogy anyanyelvünk ápolását is szívügyemnek tartottam.

Az alkotás öröm számomra. A Vajdasági Magyar Folklórközponttal való együttműködésem is boldogsággal és bizalommal tölt el, mert egy-egy ilyen tanfolyamon olyan személyekkel kerülök kapcsolatba, akik lelkesedéssel viszonyulnak a hagyományápoláshoz, s nemcsak saját kedvtelésükből tanulják meg a székely minták alkalmazását, hanem tovább szeretnék adni tudásukat, meg akarják tanítani e népművészeti kincsek varrását. A székely varrottások mintái nagyon gazdagok és

mutatók. A hímzést tanuló asszonyoknak ezért – bármikor is tartottam előadást – kis kiállítással illusztráltam.

A mai lakások igényei szerint készítettünk kis-párnákat, alátéteket, faliszőnyegeket, futókat, abroszokat, táskákat, könyvborítókat, tűpárnákat, könyvjelzőket, s néha viseleti darabokat is díszítünk. Próbálkozunk új tervezéssel s a minták mérés át szerkesztésével is. Egy alkalommal például a subadisztes mintából abroszt horgoltattam. – Eredeti forrásból meríteni! – ez a jelszavunk a gyűjteményünk és az újonnan készített darabok kiállítása alkalmával. A siker így elmaradhatatlan.

Falitányérok és tányérkendők. Hertelendfalva, 1974.

A guzsalyos csoport asszonyai. Hertelendfalva, 1974.

A művelődésszervező munka alól két évtized után (1982-ben) felmentésemet kértem. Jöttek az unokák, és a családnak szüksége volt rám. Otthonomban azonban még ma is tevékenykedem, a hagyományápolás érdekében szívesen adok tanácsot az érdeklődőknek. 1989-től egyéni kiállítóként folytatom a kiállításokon való részvételt, de már nem egyedül. Menyem, Katalin immár húsz éve gondos hozzáértéssel, méltó módon viszi to-

vább értékmentő gondolataimat a következő nemzedékre. Az utánpótlás a családban tehát már kialakult. Az Andrásfalváról hozott és a faluban összegyűjtött még fellelhető szőtteseket és varrottásokat „tájház” hiányában magángyűjteményemben őrzöm.

A székely szőttesek és varrottások ma már nem lelhetők fel keletkezési helyükön. A Bukovinában zárt közösségben élő andrásfalvi székelyek érin-

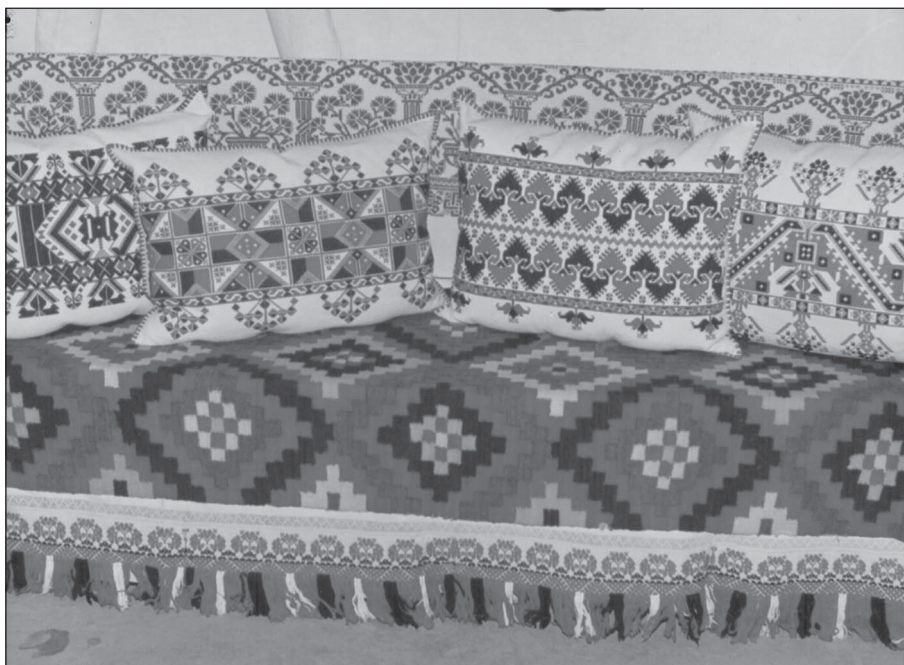
Fenyőágas terítő hímes tojással teli szakajtóval, kiállításrészlet. Hertelendfalva, 1974.

A népművészeti csoport kiállítása, melyet Gellér Tibor, újvidéki filmrendező készített. A képen látszik a székelyes vetett ágy, a tálas, a bölcső és az osztováta. Hertelendfalva, 1979.

tetlen népi díszítőművészete több mint száz éven át anyákról lányaikra szállt, majd 1883-ban a Hertelendyfalvára települt utódok is tudatosan őrizték a régi darabokat, mi tovább ápoltuk a hagyományokat. A varrottasok öltéstechnikáján kí-

vül a mintadarabok neveit is átörökítettük. Így élnek tovább az új munkáinkon az *almás*, *békás*, *besztercés*, *bokrétás*, *bundavirágos*, *cserleveses* (*cserelapis*¹), *csillagos*, *fenyőágas*, *fenyőgallyas*, *félkígyós* (*félkégyós*), *féltányéros* (*féltánygyéros*),

Pancsovai Parasztnapok – kiállításrészlet. A párnák alatt jól látható a festékes. Pancsova, 1987.

Asztalterítők a „debelyacsi kiállításon”. Torontálvásárhely, 1994.

1 A minta magyar megnevezése után idézőjelbe tettük a székely megnevezést.

galambdúcos, kakasos, kakastaréjos, keresztes, kígyós (kégyós), kistulipános, kockás, likatos-tótos (likacsos-tótos), lovas, oszlopos-poharas (oszlopos-poháros), ördögtérdes (ördögtérgyes), pántlikás, rózsás, sárkányos, subadíszes, szíves (szüves), tányéros (tánygyéros), téglalapos, tulipános, uras-tarisznyás (uras-tarisnyás), vaskapcsos, vasmacskás, virágos... népművészeti remekművek! Megmaradásunkat is szolgálta törekvésünk, mert a kisebbségi sorsban sem adtuk fel nyelvünket, hitünket, kultúránkat.

1930-tól kezdve, amióta Thomka Károlyné tiszteletes asszony megkezdte a régi szőttesek mintájának utánzását, varrással éltetjük tovább a Hertelendyfalván még fellelhető mintakincset.

Minden létező szőttesmotívumot igyekeztem leszámolni és megvarrni. Arra törekedtem, hogy a régi motívumok ne csak papíron, hanem alkalmazható formában éljenek tovább a mi népünk használatára. Fél évszázados munkám eredményessége a felsoroltakon kívül számomra a kiállítások alkalmából a látogatók könyvébe írt elis-

Párnavégek és lepedők a Magyar Kultúra Alapítvány székházában. 1994.

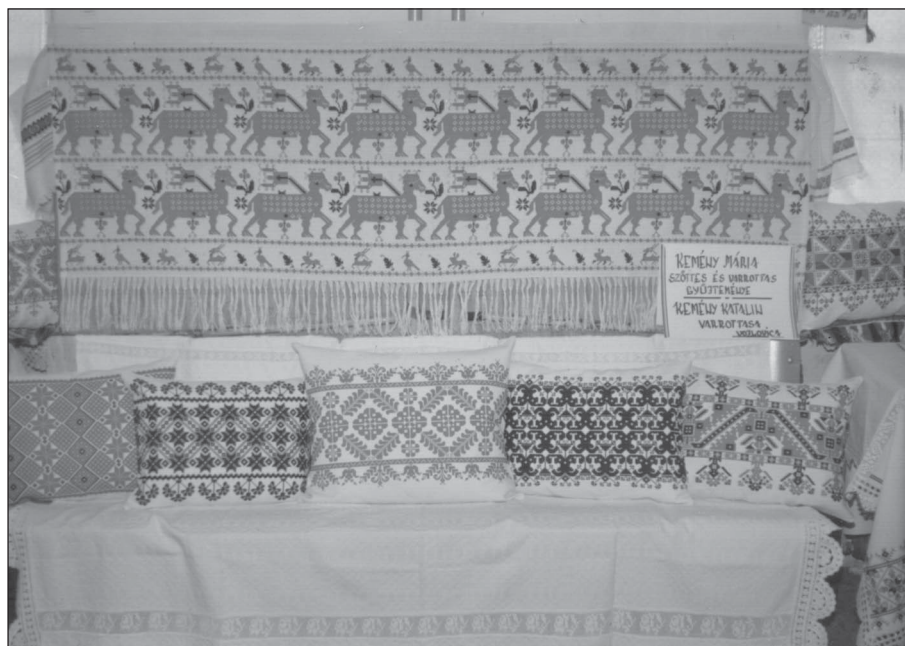
**Ifj. Kemény Lajosné Német Katalin a kiállított munkákkal.
Bácsföldvár, 1995.**

merő szavakból is tükröződik. A több nyelven írt sok jókívánságot felemelő érzés újra és újra olvasni. A dicséret azonban nem csak engem illet, munkám érdeme mögött állt mindig a családom, az ő támogatásuk nélkülözhetetlen volt mindvégig, hiszen külső, anyagi támogatásban nem részesültem.

Munkásságom hosszú útját sokan kísérték gonddal és szeretettel, segítettek abban, hogy a

„székely örökséget” közkinccsé tegyük. Köszönet illessen ezért mindenkit! Hálás vagyok még mindazoknak a személyeknek és intézményeknek, akik, illetve amelyek hagyományaink ápolásában kitartóan, szeretettel segítettek.

Az utódoknak, az utókornak azt üzenem, hogy miközben az anyagon öltögetünk, keressük az egymás szívéhez vezető szálakat, alkossunk marandódot, értékeset, és ápoljuk hagyományainkat!

Id. Kemény Lajosné Varga Mária szőttes- és varrottasgyűjteménye. Szabadka, 1996.

Kispárnák és futó a nemzetközi kézimunka-kiállításon. Szabadka, 1996.

KIÁLLÍTÁSAINK, BEMUTATÓINK

- 1964 Hertelendyfalva. A helyi művelődési egyesület első kiállítása
- 1965 Torontálvásárhely
- 1969 Hertelendyfalva. A Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület keretében működő helyi népművészeti csoport kiállítása. A Dél-bánati Magyar Művelődési Egyesületek I. Szemléje
- 1970 Torontálvásárhely. A Dél-bánati Magyar Művelődési Egyesületek II. Szemléje Szabadka. A vajdasági nyelvművelők évi közgyűlése
- 1971 Székelykeve
Kevevára
- 1974 Hertelendyfalva
Szabadka. Kiállítás a Városi Múzeumban
- 1977 Pancsova. Kiállítás a múzeum épületében a Vajdasági Magyarok Népzenei és Néptáncfesztiválja, a Gyöngyösbokréta alkalmából
Kula. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
- 1978 Újvidék. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)

Hétvége

ADOLGOZÓK MELLÉKLETE • III. ÉVFOLYAM 58. SZÁM 1981. I. 22.

GUZSALYOS ESTEK

Volt egy nagyon megkapó részlete az őszi újvidéki kézimunka-kiállításnak: a vojlovicai Tamási Áron Művelődési Egyesület népművészeti csoportja bemutatott egy eredeti himzésekkal díszített, párnákkal, dunyhákkal feltornyozott hagyományos székely ágylátogatója, aki meg ne állt volna a pompás himzések, lepedők, párnavégek mellett. Olyan volt a kiállításnak ez a szeglete, mint egy néprajzi múzeumi részlet. S valójában nem is járunk messze az igazságtól, mert a kiállított darabok egyike-másika valóban múzeális értékű darab.

— A vojlovicai Tamási Áron székelymagyar művelődési egyesület a népművészeti hagyományokat őrzi — mondotta Kemény Mária, a kézimunkacsoport vezetője. Az egész falu andrásfalvi település, az itt kiállított kézimunkák némelyike még Andrásfalváról való. Gyűjtjük, őrizzük az ilyen régi darabokat, mint például ez a himzelt, régi lepedő. Kézimunkaklubunknak negyvenöt tagja van. Régebben házaknál gyűltünk össze kézimunkázni, guzsalyos esteket rendeztünk. Most az egyesületben guzsalyozunk, minden héten egyszer összejövünk, persze, csak a téli időszakban, amikor mindenki ráér: október 15-étől március 15-éig.

Kemény Mária húsz éve vezeli a kézimunkacsoportot.

Elmondja, hogy régebben kézimunka-fanfolyamot szervezett az iskolában a kislányok számára.

— Negyvenöt kislány kézimunkázott egy-egy csoportban, nemcsak a magyarok, hanem ott voltak a falubeli szerb meg a szlovák kislányok is. Ők is megtanulták az eredeti népi himzsmintákat. Most már jóformán az egész falu kézimunkázik, mindenki ismeri és ápolja ezt a népművészeti hagyományt. Az a célunk, hogy sem színben, sem formában, sem motívumokban ne férjünk el az eredeti népi himzéstől, hogy megőrizzük ezt az értékes örökséget.

A művelődési egyesületnek van tánccsoportja, irodalmi, zenei szakosztálya, messzi földön ismerlek a vojlovicai citerások.

— Most azt forgatjuk a fejünkben — mondja Kemény Mária —, hogy egy lángháza lenne szükségünk, hogy ne menjen veszendőbe az a sok, gonddal, szeretettel összegyűjtött népművészeti érték, a bútorok, a kézimunkák, a sok régi holmi...

KIS ERZSÉBET
LAZUKICS ANNA felv.

Kis Erzsébet: Guzsalyos estek. *Hétvége*, III. évf. (1981) 58. sz. 1. p.

- 1980 Újvidék. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
 1987 Hertelendyfalva
 1989 Torontálvásárhely. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
 1992 Szabadka. A Népkör 120 éves jubileuma Újvidék. Az Újvidéki Televízió *Halló TV!* című műsorában

- Zenta. Előadás tartása a Nyári Néprajzi Szabadegyeten *Az al-dunai székelyek díszítőművészete* címmel, majd novemberben a *Vajdasági magyar népviseletek* című kiállítás egyik résztvevője a Városi Múzeumban.
 1993 Temerin. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)

Terítők, párnák, lepedő, tűpárnák, dísztrölköző és népviselet a kiállításon. Szabadka, 1996.

Pest Megyei Hírlap 1994. szept. 21.

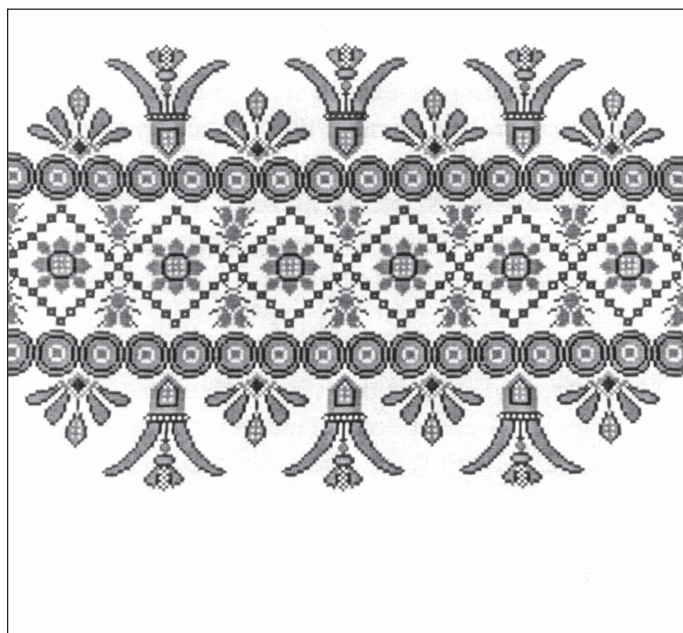
Vajdaságiak Budán

Péntektől vasárnapig a vajdasági napok 1994 színhe-lye volt a Magyar Kultúra Alapítvány budavári szék-háza. A háromnapos ren-dezvényt sorozatot vajdasá-gi részről a Vajdasági Ma-gyar Művelődési Szövet-ség szervezte. A gazdag porogramban sajtóbemuta-tó, könyv- és hímezskiállít-ás, irodalmi és folklórest, népviseletek és dokumen-tumfilmek bemutatója, mé-zskalács-, kés- és bórdísz-
 művásár szerepelt. Két ki-állítás még ezen a héten is várja azokat, akik nem tud-tak ott lenni a megnyitón: *Homonai Pál* naiv festő tárlata vasárnapig, *Lép-hafi Pál* hazai és külföldi politikusokat ábrázoló ka-rikatúráinak kiállítása pe-dig péntekig látható az al-pítvány épületének folyo-sóján, illetve előcsarnoká-ban.

*Kép és szöveg:
Tóth Szilárd*

*Szeményné Varga Mária-nak tisztelettel:
Tóth Szilárd*

Tóth Szilárd: Vajdaságiak Budán. Pest Megyei Hírlap, (1994. szeptember 21.)

VENDÉGSÉGBEN BUDAPESTEN
VAJDASÁGI MAGYAR KULTURÁLIS NAPOK

ÖRÖKSÉGÜNK

KEMÉNY MÁRIA
ÉS KEMÉNY KATALIN
NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSA

THÁLIA SZÍNHÁZ, BUDAPEST
2001. MÁRCIUS 6.

A budapesti Thália Színház előcsarnokában rendezett kiállítás
katalógusának fedőlapja

1994 Pancsova. Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
Magyarokanizsa. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
Budapest. Néprajzi kiállítás a Vajdasági Napok elnevezésű rendezvénysorozat keretében a Magyar Kultúra Alapítvány székházában
Torontóvársárhely

1995 Zaanstad (Hollandia)
Bácsföldvár. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
1996 Szabadka. Nemzetközi gyűjtemény- és kézimunka-kiállítás (MIRK)
Szabadka. A VMF hímzőtanfolyama¹
Szeged. III. Nemzetközi Népművészeti Fesztivál
Bácskossuthfalva. A Magyar Reformátusok III. Világtalálkozója

A látogatók könyvéből..

Keményi, Varga Mária valóságos csoda, a magyar népművészet kimagasló értéke. Örömeim, hogy a magyar népművészeti kormányzat méltó módon ismerje.

1994. szept. 17. *Henri V. Salata, Szarka György, Szarka István fia*

Horváth Zsuzsanna
nagy örömmel volt itt!

Suzanne Horváth (Oxford)
megbeszélte a gyűjtemény életművét.

1994. IX. 17.
Südből gratulál Szinyei Mária¹

Eve Rampman New York USA
Shabette Hirst Denver, Colorado USA

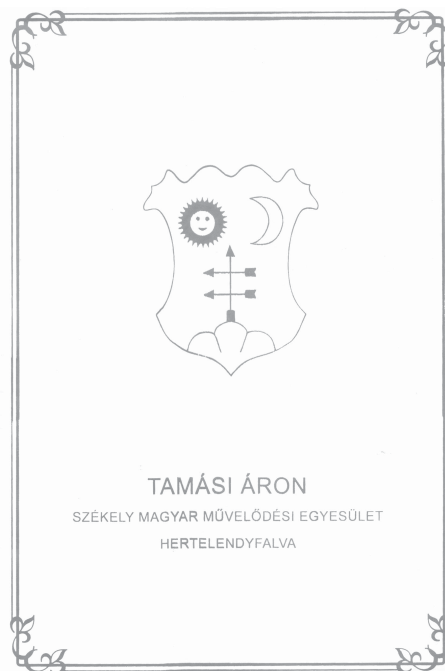
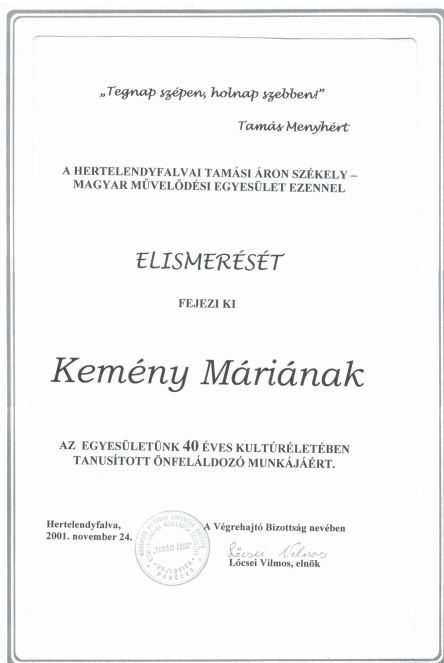
Insaune v. Roenne HAMBURG DEUTSCHLAND

Hál' istennek, melyem leveletnek a "munkák"
képzés felvételénél

Részlet a látogatók könyvéből. 1994 szeptembere

¹ A Vajdasági Magyar Folklor-központ hímzőtanfolyamain Mária gyűjteményének eredeti darabjaival szemléltette a székely varrottásokat bemutató előadásait. Ezek nem kiállítások, csak bemutatók.

- Pancsova. A Petőfi Sándor Művelődési Egyesület 50 éves jubileuma
- 1997 Nagybecskerek. A VMF hímezőtanfolyama Torontálvásárhely. „Vitkay” Nagy Találkozó Belgrád. Hungarológiai Tanszék
- 1998 Újvidék. A VMF hímezőtanfolyama
- 1999 Torontálvásárhely. A református egyház jubileumi rendezvényeinek keretében
- 2000 Pancsova. A Duna Televízió és a Pancsovai Televízió *Magyar percek* című műsorának keretében
- Pancsova. A Dél-bánati Magyar Művelődési Egyesületek XI. Szemléje
- 2001 Budapest. A Vendégségben Budapesten – Vajdasági Magyar Kulturális Napok elnevezésű rendezvénysorozat keretében a Thalia Színház előcsarnokában

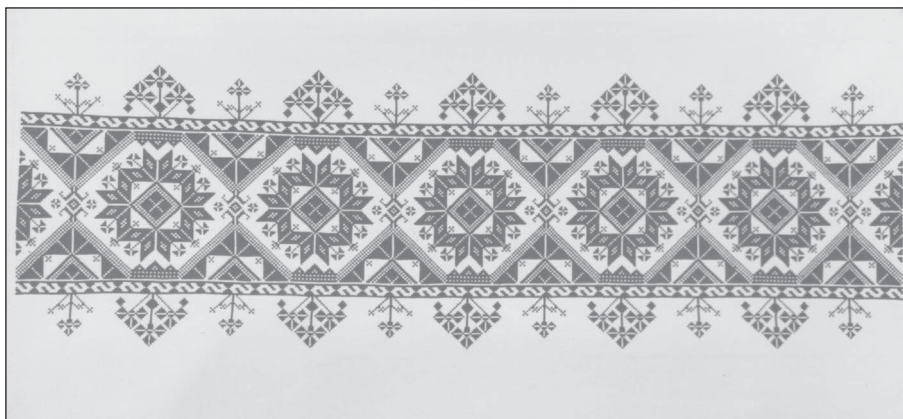
Elismerő oklevél a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesülettől

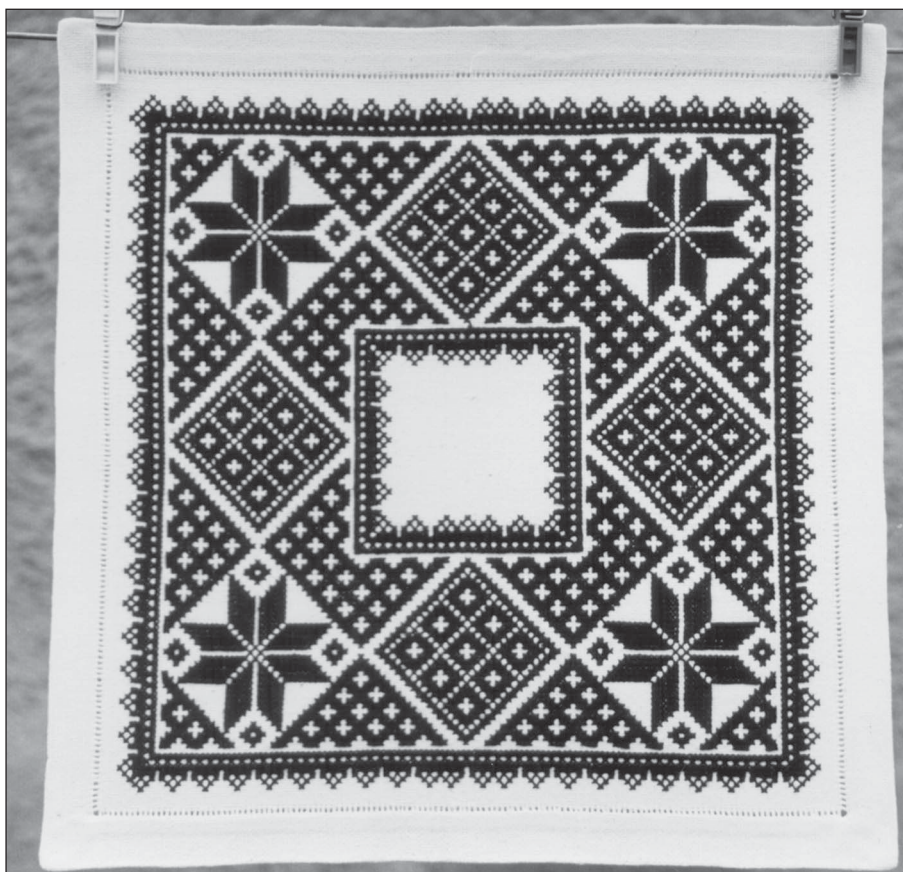
Id. Kemény Lajosné Varga Mária, Nagy Abonyi Ágnes, ifj. Kemény Lajosné Német Katalin és ifj. Kemény Lajos a Thália Színház előcsarnokában a kiállítás összeállítása után. Budapest, 2001.

Péterréve. A VMF hímzőtanfolyama
Kolozsvár. A III. Szent István-napi Néptánc-
találkozó
Pancsova. A Frigo-Elektro vállalatban
Sándoregyháza. A Dél-bánáti Magyar Mű-
velődési Egyesületek XII. Szemléje

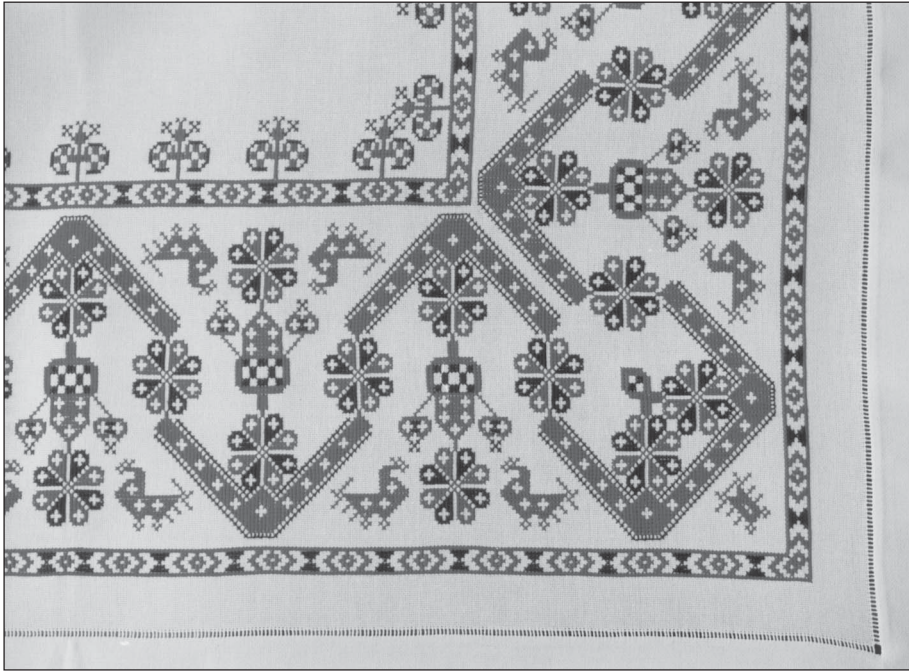
2002 Budapest. A Vendégségben Budapesten –
Határon Túli Magyar Fiatalok Találkozója-
nak keretében a Kós Károly Kollégiumban
Zenta. A Lőrinc-napi Sokadalom keretében
a Városi Múzeumban

**Futó tányéros mintával. Piros hímzőfonállal készült, aszúrral szegélyezett.
Fotó: Totka Zoltán**

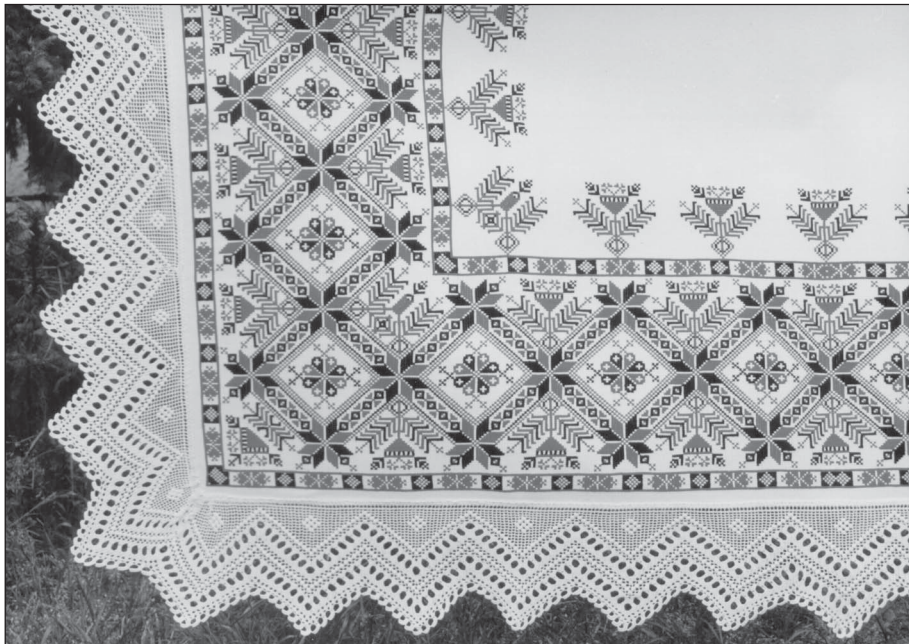
**Likatos-tótos kis terítő, illetve alátét. Főmotívumát mesterin szegélyezi.
Az egész terítő fekete hímzőfonállal varrott, aszúrral szegélyezett.
Fotó: Totka Zoltán**

Galambdúcos asztalterítő. Főmotívuma a sarokmotívumok között hosszanti irányban helyezkedik el, melyet alul-felül mesterin szegélyez.

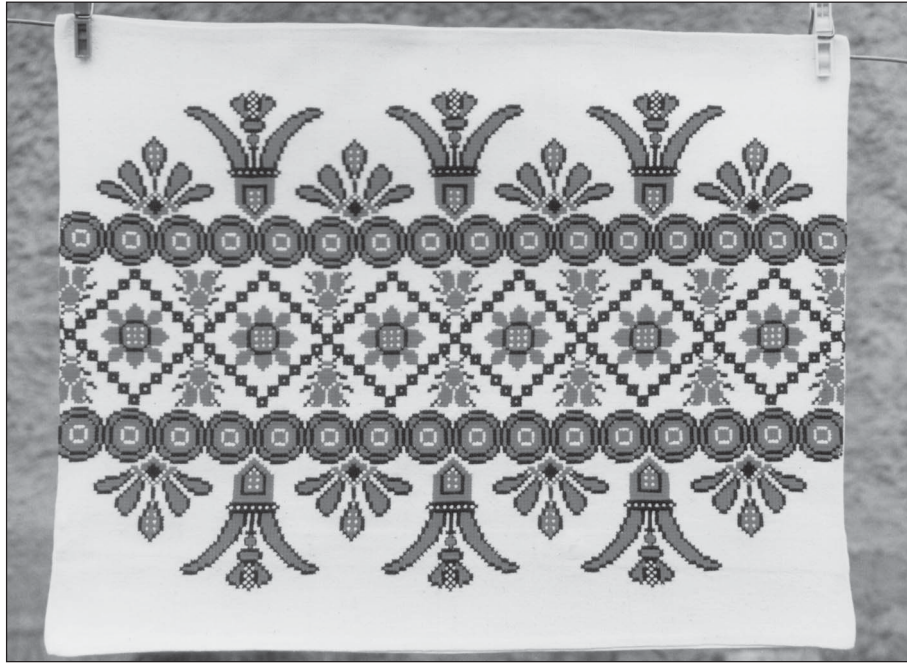
A mesterke a terítő közepe felé irányul. Azsúrral szegélyezett. Piros-kék hímzőfonállal készült andrásfalvi párnavégmotívum.

Fotó: Totka Zoltán

Fenyőgallyas asztalterítő. Az anyag hosszanti irányában helyezkedik el a főmotívum, melyet alul-felül mesterin zár. A mesterkét a belső mesterinre varrjuk. (A motívum hármastagozódású.) Piros-fekete hímzőfonállal készült. Horgolt szélcsipke díszíti.

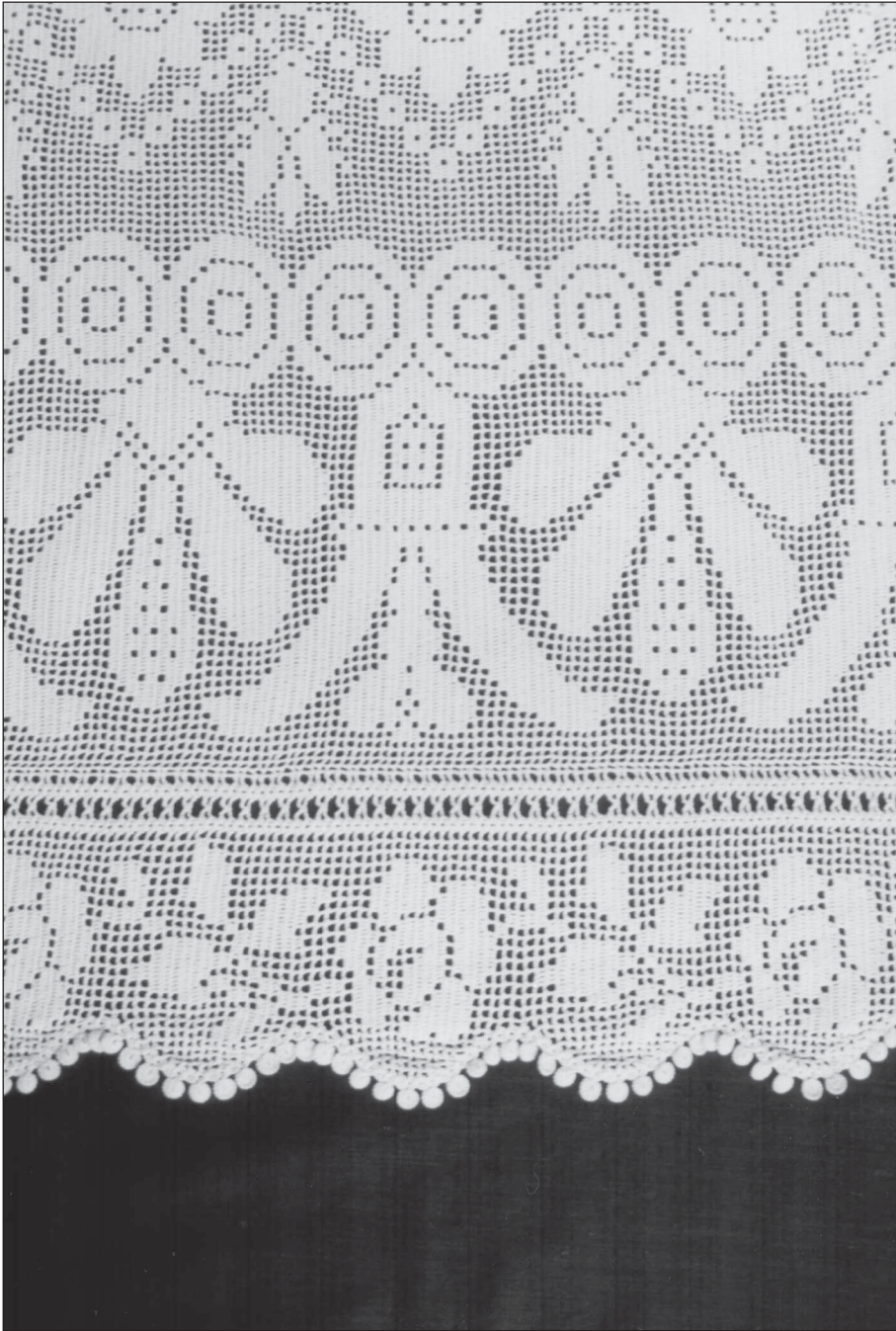
Fotó: Totka Zoltán

Subadíszes díszpárna. A főmotívumot az anyag közepén hosszanti irányban alul-felül mesterín szegélyezi. A mesterkék mindkét oldalon az anyag széle felé irányulnak. Fotó: Totka Zoltán

Virágos, báránycsipke közbevaló csipke és báránycsipke szélcsipke. Fotó: Gergely József

Csipke subadisz mintával. Fotó: Gergely József

Tarisznya kockás mintával. Fotó: Gergely József

ÚTMUTATÁS A SZÉKELY VARROTTAS KÉSZÍTÉSÉHEZ

A Hertelendyfalván összegyűjtött varrottasok eredetük szerint tulajdonképpen *andrásfalvi varrottas minták*. A régi vászon szövéséhez lent, kender és gyapotot használtak. Lepedőt, párnaveget, takargatót, pendelyt, szedett inget készítettek. A fehér szőttesek ablakos és borshímes mintájúak voltak, ezeket *közbevaló csipkével* egészítették ki, ami összefogta a két szőttes darabot, ugyanis a vászon szélessége nem felelt meg sem abrosznak, sem lepedőnek. Az abroszt horgolt csipke szegélyezte, vagy rojtokkal díszítették.

A varrottasok alapanyaga jó minőségű, erős vászon, amelynek szálai jól számolhatók.

Aki ma kedvet kap összegyűjtött mintáink kivarrására, ha már házi készítésű szép vásznat nem tud beszerezni, gyári vásznat használjon! Fontos, hogy az a vászon, amire dolgozunk, egyenletes szövésű, jól számolható anyag legyen.

A székely hímzést technikai megoldása alapján nevezik „szálán varrott” vagy „*zsinórhímzésnek*”. Tehát a székely varrottast ún. szálán varrott, varrottas vagy fonottas öltéssel varrjuk. A székely varrottasok mintáinál nem ismerünk olyan szabályt, hogy a használati darabok típusa szerint hogyan alkalmazzuk, viszont szigorú szabály az, hogy a régi minta szerint és eredeti színnel varrjuk.

A színhasználat szabálya szerint a munkadarabra egy, illetve két szín alkalmazásával varrjuk a mintákat a mintalap szerint piros, fekete, kék vagy piros-fekete, piros-kék kombináció alkalmazásával. Másféle színt tilos használni!

A varrásnál ügyeljünk, hogy a hímzőfonalat elvarrjuk, és ne tegyünk csomót!

Az anyag méretéhez és a textília használatának megfelelően kiválasztott minta a terítőknél, abroszoknál *főmotívumból* és *mesterkéből* áll. A főmotívumot – magát a mintát – az anyag hosszanti irányába helyezzük el, melyet általában alulfelül az úgynevezett „mesterín” szegélyez, erre helyezzük egyforma távolságra a „mesterkét”.

Kisebb munkán, alátéten, tarisznyán ki lehet hagyni a mesterke motívumát. A terítőn a *mesterínre* megfelelő távolságban arányosan kell elhelyezni a mesterke mintát. Mielőtt varrásba kezdenénk, meghatározzuk a mesterín helyét, és szálszámolással arányosan elhelyezzük a minta-elemeket.

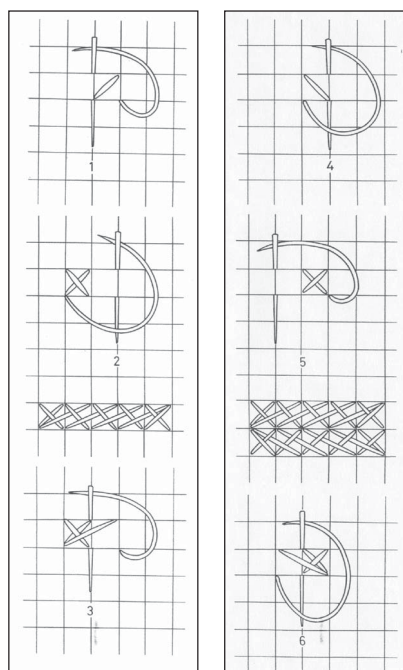
Amikor terítőn alkalmazzuk a mintát, a vászon szélét szegélyezhetjük aszúrral vagy horgolt csipkével. Aszalterítő készítésénél nagyon kell ügyelni a sarokminta elhelyezésére! Mielőtt munkába kezdenénk, pontosan ki kell számolni a szálakat, így egybe fog olvadni a két irányból jövő motí-

vum. A figyelmes és türelmes munka megmutatkozik a végeredményen.

Az alapanyag szálainak vastagsága szerint két vagy három szálát számolunk egy négyzetbe. Az első négyzetben egyszerű keresztsszeggel indulunk, átlószerűen átöltünk a másik négyzetbe, majd visszaöltünk és egy rövid öltéssel lefogjuk a hosszú öltést.

A minták elkészíthetők közönséges keresztsszemes öltéssel is, de szépségük sokkal jobban érvényesül az eredeti fonottas öltéssel, azaz *zsinórhímzéssel* kivarrva.

Öltésrajzok. Útmutatás a varráshoz

A varrottas vagy fonottas öltés menete:

- ☞ Az első négyzetben egy közönséges keresztsszeggel indulunk (1. és 2. ábra).
- ☞ Ezután egy hosszú ferde öltéssel átöltünk a második négyzetbe (3. ábra).
- ☞ Majd visszaöltünk ugyanitt, és egy rövid ferde öltéssel lefogjuk az előbbi hosszú ferde öltést (3. ábra).
- ☞ A sor végére érve a munkát nem fordítjuk meg, hanem átszúrunk a következő sor végébe és az előbbiekhöz hasonlóan visszafelé haladunk az öltéssorral (4., 5. és 6. ábra).

A fonottas öltéssel készített sorok mindig a minta szerinti irányban haladnak.

A mintagyűjtemény felső és alsó mesterkéssel ellátott mintarajzai (pl.: 1. almás, 23. galambdúc, 36. kockás...) ilyen formában alkalmazhatók faliszőnyegre, párnára, futóra. Kisebb munkadarabra, pl. tarisznyára azonban mesterke nélkül rakjuk a főmintát. Terítőnél a mesterínre ilyenkor csak belülré kerül a mesterke minta.

A másik mintatípust (pl.: 2. besztercsés, 6. cserleves, 17. féltányéros, 30. keresztes...) terítőre úgy alkalmazzuk, hogy szálszámolás után először a sarkokat határozzuk meg! Ha a terítő mérete úgy kívánja, akkor csak mesterínnel szegélyezzük a főmotívumot, de ha az anyagon elég hely marad, a mesterke motívumát a terítő belső szélére arányosan szétszétva helyezzük el!